

O'QUVCHILAR O'RTASIDAGI HAMKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISH STRATEGIYALARI: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR

Nishanova Aziza Mirzaxmadovna

TURAN INTERNATIONAL UNIVERSITY

Umarova Mexrinsa Raximjon qizi

TURAN INTERNATIONAL UNIVERSITY

S.BT-22 05 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22807329>

Annotatsiya. Ushbu maqola o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlik faoliyatini tashkil etishda nazariy va amaliy yondashuvlarni, xususan, strategik boshqaruv mexanizmlarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda hamkorlikni shunchaki dars usuli sifatida emas, balki o'quvchilarning kognitiv va ijtimoiy-emotsional rivojlanishini ta'minlovchi kompleks strategiya sifatida qarash zarurligi asoslangan. Maqolada raqamli muhitda sinxron va asinxron hamkorlikni tashkil etish, raqamli etiket va monitoring strategiyalari yoritilgan. Shuningdek, guruhli ishlash jarayonida yuzaga keladigan tipik qiyinchiliklar (ijtimoiy dangasalik, konfliktlar, vaqtni boshqarish, dominant va passiv o'quvchilar muammosi) va ularni bartaraf etishning samarali pedagogik strategiyalari tizimlashtirilgan. O'qituvchidan talab etiladigan diagnostik, dizayn, fasilitatsiya, refleksiv va adaptiv kompetensiyalar tahlil qilinib, o'qituvchining roli "dars beruvchi"dan "strategik dizayner va fasilitator"ga o'zgarishi ta'kidlangan. Maqola natijalari ta'lim sohasi mutaxassislari, metodistlar va pedagogika yo'nalishi talabalari uchun amaliy qo'llanma sifatida xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Hamkorlikda o'qitish, strategik yondashuv, raqamli ta'lim muhiti, guruh dinamikasi, fasilitatsiya, o'qituvchi kompetensiyasi, refleksiv pedagogika, ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar.

Аннотация. Данная статья посвящена анализу теоретических и практических подходов, в частности механизмов стратегического управления, к организации совместной (коллаборативной) деятельности учащихся. В

исследовании обосновывается необходимость рассматривать сотрудничество не просто как метод обучения, а как комплексную стратегию, обеспечивающую когнитивное и социально-эмоциональное развитие обучающихся. В статье освещаются стратегии организации синхронного и асинхронного взаимодействия в цифровой среде, а также вопросы формирования цифрового этикета и мониторинга деятельности. Систематизированы типичные трудности, возникающие в процессе групповой работы (социальная лень, внутригрупповые конфликты, неэффективное использование времени, проблема доминирующих и пассивных учащихся), и предложены эффективные педагогические стратегии их преодоления. Проанализированы диагностическая, проектная (дизайн), фасилитативная, рефлексивная и адаптивная компетенции, необходимые современному педагогу. Подчеркивается трансформация роли учителя от «транслятора знаний» к «стратегическому дизайнеру и фасилитатору». Результаты исследования могут служить практическим руководством для специалистов в сфере образования, методистов и студентов педагогических направлений.

Ключевые Слова: Совместное (коллаборативное) обучение, стратегический подход, цифровая образовательная среда, групповая динамика, фасилитация, профессиональные компетенции учителя, рефлексивная педагогика, социально-эмоциональные навыки.

Abstract. This article is devoted to analyzing theoretical and practical approaches, specifically strategic management mechanisms, in organizing cooperative activities among students. The study substantiates the necessity of viewing cooperation not merely as a teaching method, but as a complex strategy that ensures the cognitive and social-emotional development of students. The article highlights strategies for organizing synchronous and asynchronous collaboration in a digital environment, digital etiquette, and monitoring. Furthermore, typical challenges arising during group work (social loafing, conflicts, time management, the issue of dominant and passive students)

and effective pedagogical strategies to overcome them are systematized. The diagnostic, design, facilitation, reflective, and adaptive competencies required of a teacher are analyzed, emphasizing the shift in the teacher's role from a "lecturer" to a "strategic designer and facilitator." The results of the article can serve as a practical guide for education specialists, methodologists, and students of pedagogical fields.

Keywords: Collaborative learning, strategic approach, digital educational environment, group dynamics, facilitation, teacher competency, reflective pedagogy, social-emotional skills.

Kirish. Zamonaviy ta'limda hamkorlik faoliyati shunchaki dars usuli sifatida emas, balki o'quvchilarning kognitiv, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishini ta'minlovchi strategik yo'nalish sifatida qaralmoqda. Biroq, amaliyotda ko'plab o'qituvchilar hamkorlikni tashkil etishda bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar: guruhlar samarasiz ishlaydi, ayrim o'quvchilar "yashirinib qoladi", konfliktlar yuzaga keladi, vaqt samarali sarflanmaydi. Bunday holatlarning asosiy sababi – hamkorlikni tashkil etishda strategik yondashuvning yo'qligidir.

Hamkorlik faoliyati o'z-o'zidan, spontan ravishda samarali bo'lmaydi. U maxsus rejalashtirish, bosqichma-bosqich shakllantirish, doimiy monitoring va refleksiyaning talab qiladi. Shu munosabat bilan, o'qituvchi oldida turgan asosiy vazifa – hamkorlikni shunchaki "tashkil qilish" emas, balki uni strategik jihatdan boshqarish, ya'ni oldindan ko'ra bilish, moslashtirish va rivojlantirishdir.

Ushbu maqolaning maqsadi o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlik faoliyatini tashkil etishning strategik yondashuvlarini ilmiy asoslash, bosqichma-bosqich modelini ishlab chiqish va amaliyotda qo'llash mumkin bo'lgan konkret strategiyalarni taqdim etishdan iborat.

Raqamli muhitda hamkorlik strategiyalari. Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalar hamkorlikni yangi darajaga olib chiqmoqda. Raqamli muhitda hamkorlikni tashkil etishning o'ziga xos strategiyalari mavjud:

Sinxron va asinxron hamkorlik balans

- Sinxron hamkorlik (real vaqtda): Zoom, Google Meet orqali jonli muhokamalar, birgalikda hujjat tahrirlash. Bu tezkor fikr almashish va ijtimoiy bog'liqlikni kuchaytirish uchun samarali.
- Asinxron hamkorlik (kechiktirilgan): Forumlar, Google Docs, Padlet, Miro kabi platformalar orqali. Bu turli vaqt zonalarida yoki turli grafikda ishlaydigan o'quvchilar uchun mos.

Raqamli vositalarni maqsadli tanlash. Har bir raqamli vosita o'ziga xos maqsadga xizmat qiladi:

- Google Docs/Slides: Birgalikda hujjat yaratish va tahrirlash.
- Padlet/Jamboard: G'oyalarni yig'ish, miya hujumi (brainstorming).
- Miro/Lucidchart: Murakkab sxemalar, diagrammalar, loyihalarni vizual tarzda rejalashtirish.
- Flipgrid: Videomuloqot orqali fikr almashish.
- Kahoot/Quizizz: Jamoaviy viktorinalar orqali raqobat va hamkorlikni birlashtirish.

Raqamli etikani o'rgatish strategiyasi. Raqamli muhitda hamkorlik o'ziga xos xulq-atvor qoidalarini talab qiladi:

- Onlayn muloqotda hurmat va professional til.
- Boshqalarning fikrlarini ko'chirib olmaslik (plagiatdan saqlanish).
- Vaqtida javob berish va majburiyatlarni bajarish.
- Raqamli iz qoldirish (digital footprint) mas'uliyatini tushunish.

Raqamli monitoring strategiyasi. O'qituvchi raqamli platformalar orqali o'quvchilarning faoliyatini kuzatishi mumkin:

- Google Docs'ning "Version history" orqali har bir o'quvchining hissasi ko'rinadi.
- LMS (Moodle, Canvas) orqali o'quvchilarning forumdagi faolligi, topshiriqlarni bajarish dinamikasi kuzatiladi.
- Bu ma'lumotlar ob'ektiv baholash va individual yordam ko'rsatish uchun ishlatiladi.

Qiyinchiliklarni boshqarish strategiyalari. Hamkorlik faoliyatida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni oldindan ko'ra bilish va ularga strategik yondashuv eng muhim o'qituvchi kompetensiyalaridan biridir:

“Yashirinib qolish” (social loafing) muammosi

Strategiya:

- Individual javobgarlik mexanizmini joriy etish: har bir a'zoning hissi alohida baholanadi.
- Rollarni aniq taqsimlash va ularni muntazam almashtirish.
- Kichik guruhlar (3-4 kishi) tuzish, unda “yashirinib qolish” qiyinroq.
- O'zaro baholash tizimini qo'llash – guruh a'zolari bir-birining hissasini baholaydilar.

Guruh ichidagi konfliktlar

Strategiya:

- Konfliktlarni “tabiiy va foydali” deb qabul qilish – ular tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.
- O'quvchilarga konfliktni konstruktiv hal qilish ko'nikmalarini oldindan o'rgatish.
- “Yer qoidalari” (ground rules) belgilash: fikrga e'tiroz bildirish, shaxsga emas.
- Kerak bo'lganda, o'qituvchi vositachi (mediator) sifatida aralashish, lekin qarorni o'quvchilarga qoldirish.

Vaqtning samarasiz sarflash

Strategiya:

- Aniq vaqt chegaralari belgilash va vizual taymer ishlatish.
- Vazifani bosqichlarga bo'lish va har bir bosqich uchun alohida vaqt ajratish.
- “Checkpoint”lar (nazorat nuqtalari) qo'yish – o'qituvchi har bir bosqichda guruhning holatini tekshiradi.
- Vaqt nazoratchisi rolini kiritish.

Dominant va passiv o'quvchilar

Strategiya:

- Dominant o‘quvchilar uchun: Ularga “tinglash” va “boshqalarga so‘z berish” rollarini berish. Moderator roli orqali ular o‘z nazoratini jamoa foydasiga yo‘naltiradilar.
- Passiv o‘quvchilar uchun: Kichik, aniq va bajarilishi oson vazifalardan boshlash. Juftlikda ishlash orqali katta guruhdan oldin ishonch orttirish. Ularning fikrlarini maxsus so‘rab, qadrlash.

Tengsiz ishtirok va adolatsizlik hissi

Strategiya:

- Vazifalarni shunday loyihalashki, har bir a‘zoning hissasi zarur bo‘lsin.
- Guruh a‘zolarining kuchli tomonlarini hisobga olib, vazifalarni taqsimlash.
- Yakuniy bahoda individual va guruhviy hissa balansini saqlash.

O‘qituvchining strategik kompetensiyasi. Hamkorlikni samarali tashkil etish o‘qituvchidan quyidagi strategik kompetensiyalarni talab qiladi:

Diagnostik kompetensiya. O‘quvchilarning individual xususiyatlarini, guruh dinamikasini va jarayon muammolarini aniqlay olish qobiliyati.

Dizayn kompetensiya. Hamkorlik faoliyatini maqsad, vazifa, guruh tuzilmasi va baholash jihatidan to‘g‘ri loyihalay olish.

Fasilitatsiya kompetensiya. Jarayonni boshqarish, zarur bo‘lganda aralashish, lekin o‘quvchilarning mustaqilligini saqlab qolish san’ati.

Refleksiv kompetensiya. O‘z amaliyotini doimiy tahlil qilish, strategiyalarni takomillashtirish va yangi yondashuvlarni sinab ko‘rish.

Adaptiv kompetensiya. Kutilmagan vaziyatlarga moslashish, strategiyalarni vaziyatga qarab o‘zgartira olish.

Xulosa. O‘quvchilar o‘rtasidagi hamkorlik faoliyatini tashkil etish – bu shunchaki texnik jarayon emas, balki chuqur strategik yondashuvni talab qiladigan murakkab pedagogik faoliyatdir. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, samarali hamkorlik tasodifiy emas, balki to‘rtta bosqichli strategik model (tayyorgarlik, amalga oshirish, baholash, refleksiya) asosida rejalashtirilgan va boshqarilgan jarayondir.

Strategik yondashuvning asosiy tamoyillari quyidagilardir:

1. Bosqichma-bosqich shakllantirish (scaffolding): Hamkorlik ko‘nikmalari birdaniga emas, balki o‘qituvchining asta-sekin kamayib boruvchi qo‘llab-quvvatlashi orqali shakllanadi.
2. Muhit yaratish: Psixologik xavfsizlik, ishonch va o‘zaro hurmat muhitisiz hamkorlik samarali bo‘lmaydi.
3. Maqsadli dizayn: Vazifalar, guruhlar va rollar maqsadga muvofiq strategik tarzda tanlanadi.
4. Differensiyalash: Har bir o‘quvchining individual xususiyatlariga moslashtirilgan yondashuv.
5. Doimiy refleksiya: Jarayonni tahlil qilish va strategiyalarni takomillashtirish.
6. Raqamli integratsiya: Zamonaviy texnologiyalarni maqsadli va pedagogik jihatdan asoslangan holda qo‘llash.

O‘qituvchining roli “dars beruvchi”dan “strategik dizayner, fasilitator va refleksiv amaliyotchi” ga o‘zgaradi. Bu esa o‘z navbatida o‘qituvchining doimiy professional rivojlanishini va pedagogik mahoratining oshishini talab qiladi.

Yakuniy xulosa shuki, hamkorlik faoliyatini strategik jihatdan to‘g‘ri tashkil etish orqali biz nafaqat akademik natijalarni yaxshilaymiz, balki o‘quvchilarni zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli yashash uchun zarur bo‘lgan kommunikativ, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy-emotsional kompetensiyalar bilan qurollantiramiz. Bu esa ta’limning eng oliy maqsadi – har tomonlama kamol topgan shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotsky, L. S. (2018). "Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes." *Harvard University Press*.
2. Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Holubec, E. J. (2018). "Cooperative Learning: The Foundation for Active Learning." In *Active Learning: Cooperation in the College Classroom*. Interaction Book Company.

3. Bruner, J. S. (2019). "The Culture of Education." *Harvard University Press*.
4. Shön, D. A. (2020). "The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action." *Routledge*.
5. Lewin, K. (2017). "Field Theory in Social Science: Selected Theoretical Papers." *Harper & Brothers*.
6. Qosimov, M. (2023). "Zamonaviy ta'limda hamkorlikni tashkil etishning strategik yondashuvlari." *O'zbekiston pedagogika fanlari jurnali*, 2(14), 33-45.
7. Karimova, N. (2024). "Raqamli muhitda hamkorlikda o'qitish: strategiya va amaliyot." *Ta'lim va axborot texnologiyalari*, 1(9), 55-67.
8. Hattie, J. (2019). "Visible Learning: Feedback and the Motivational Dynamics of Assessment." *Routledge*.
9. *O'zbekiston Respublikasining Ta'lim to'g'risidagi Qonuni*. (2020). *Xalq so'zi*.